

ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ПЕВНОСТІ ЯК ЗАСАДНИЧИЙ ПРИНЦИП ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОНАВЧОГО ПРОЦЕСУ

Мальський М.М.,

кандидат юридичних наук, адвокат

За останні роки, гостро назріла необхідність виокремлення, додаткового аналізу, дослідження та удосконалення правового регулювання як виконавчого процесу загалом, так і зокрема окремих його інститутів та підгалузей.

Однією із таких підгалузей виконавчого процесу, правове і наукове значення якої є мало розкритим та недостатньо дослідженим, є транснаціональний виконавчий процес, тобто виконавчий процес, що ускладнений іноземним елементом. Транснаціональність виконавчого процесу полягає в тому, що фактичний склад правовідносин, що мають місце у такому виконавчому процесі, виходить за межі певного звичного правопорядку, тобто за межі юрисдикції тієї чи іншої держави.

Необхідність дослідження і удосконалення правового регулювання транснаціонального виконавчого процесу підтверджується проблемами, що виникають у правозастосовній практиці.

Ми вважаємо, що можливим є частково розкрити певні особливості правовідносин та методів регулювання транснаціонального виконавчого процесу за допомогою визначення принципів даної підгалузі та їх складових.

Однією із найбільших проблем правозастосовної практики є незабезпечення чи неналежне забезпечення виконання державою остаточних судових рішень та невинуваті затримки у здійсненні виконавчого процесу, що в свою чергу є несумісним із принципами правової держави, а саме з принципом верховенства права, що закріплений в Конституції України та впливає з Європейської Конвенції про захист основоположних прав і свобод людини і громадянина 1950 року (далі – Європейська Конвенція).

Як зазначає про суть та роль принципів Білоусов Ю.В., принципи є тими ознаками, що індивідуалізують відповідну галузь права; їх значення полягає у тому, що в них відображено найхарактерніші риси і загальну спрямованість права та його найважливіших інститутів, тож вони дають можливість пізнати суть цієї галузі, її суспільний характер у цілому, а також її інститутів. [1, 15]

Задля кращого розуміння принципів транснаціонального виконавчого процесу, ми вважаємо за доцільне провести наступну їх класифікацію:

Загально-правові принципи – ті принципи транснаціонального виконавчого процесу, що характерні як для транснаціонального виконавчого процесу так і для всіх галузей права і нормативного регулювання правової держави загалом;

Спеціально-правові принципи – ті принципи, транснаціонального виконавчого процесу, що характерні конкретно для галузі (виконавчого процесу) і підгалузі (транснаціонального виконавчого процесу) та, які дозволяють виділити характерні особливості правового регулювання відповідних структурних складових системи права.

Одним із основних спеціально-правових принципів, який характерний для транснаціонального виконавчого процесу, є принцип правової певності, що є складовою загально-правового принципу верховенства права.

Так, відповідно до ст. 8 Конституції України, в Україні визнається і діє принцип верховенства права. [2, 141]

Визначення змісту принципу верховенства права не закріплено в Конституції, як не закріплено і механізмів його реалізації, у зв'язку з чим, цей принцип часто має швидше суто декларативний характер, оскільки допускає різне його тлумачення. В цьому контексті, вважаємо за необхідне звернутись до практики Європейського суду з прав людини, що дає розкриті визначення як суті даного принципу, так і його обов'язкових елементів та взаємозв'язку із положеннями Європейської Конвенції.

Так, в листі Вищого господарського суду України № 01-8/451 від 24.07.2008 «Про внесення змін до інформаційного листа Вищого господарського суду України від 18.11.2003 N 01-8/1427 «Про Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та юрисдикцію Європейського суду з прав людини», зазначено, що у зв'язку з прийняттям Верховною Радою України Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів N 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» і поширенням на Україну юрисдикції Європейського суду з прав людини, ВГС України вважає за необхідне звернути увагу на, що згідно з практикою Суду одним з основних елементів верховенства права є принцип правової певності, який серед іншого передбачає, що рішення суду з будь-якої справи, яке набрало законної сили, не може бути поставлено під сумнів. [3]

У національному законодавстві на конституційному рівні закріплено принцип обов'язкового виконання рішення суду, що є складовою принципу верховенства права і являється, власне, уособленням принципу правової певності. Зокрема, згідно ч. 5 ст. 124 Конституції України, судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України. Окрім цього, у

ст.13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» зазначено: «Судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання усіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України». [4]

Одним із критеріїв демократичної та правової держави є ефективне та швидке виконання рішень судових та інших юрисдикційних органів. На цьому наголошує Європейський суд з прав людини (далі - Суд), посилаючись у своїх рішеннях на статтю 6 «Право на справедливий суд» Європейської Конвенції [5].

Зокрема, Суд зазначає, що право на суд, у тому вигляді, як воно гарантоване статтею 6 Конвенції, захищає також виконання остаточних, зобов'язальних судових рішень, які в державах, що визнають верховенство права не можуть залишатись у тому стані, який не передбачає юридичних наслідків на шкоду одній зі сторін [...]. Отже – виконання судового рішення не може непомірно затягуватись. [6].

У справі «Джасіунієне проти Литви» Суд зазначив, що зволіканням з виконанням судового рішення можуть виправдовувати конкретні обставини; але це зволікання не повинне бути таким, щоб спричиняти шкоду сутності права, захищеному статтею 6. [7].

Так в справі «Рябих проти Росії», Суд визначив, що незмінність остаточного судового рішення, яке набрало законної сили є складовою принципу правової певності положення людини, яка в свою чергу є частиною принципу верховенства права. В даному рішенні Суд визначив, що право на справедливий судовий розгляд гарантоване ст. 6 § 1 Конвенції, повинно тлумачитися в світлі Преамбули Конвенції, яка проголошує верховенство права спільною спадщиною Високих Договірних Сторін. Одним з основних аспектів верховенства права є принцип юридичної певності, який, серед іншого, вимагає, щоб остаточні рішення судів не могли бути поставлені під сумнів. [8]

Таким чином, основною ознакою права на суд, як елементу принципу верховенства права є правова певність положення людини у тій чи іншій ситуації, що включає в себе незмінність, неоспорюваність остаточного судового рішення, яке набрало законної сили.

У рішенні в справі «Горнсбі проти Греції», від 19.03.1997 р., Суд зазначає, що «право на суд» [...] було б примарним, якби Високі Договірні Сторони у своєму внутрішньому законодавстві дозволили остаточному, обов'язковому рішенню залишатися невиконаним на шкоду одній із сторін. Це було б незрозумілим, якби ст.6 § 1 детально описувала процесуальні гарантії, надані сторонам, - справедливий, відкритий і швидкий розгляд, і в той же час без гарантії виконання судового рішення; тлумачення ст. 6 як такої, що стосується виключно доступу до суду та ведення судового розгляду, було б схоже на ситуацію, несумісну з принципом верховенства права. [9]. Суд також

нагадує, що право на судовий розгляд, гарантоване статтею 6, також захищає і виконання остаточних та обов'язкових судових рішень, в пункті 33 справи «Жовнер проти України». [10]

У п. 34 рішення у справі «Бурдов проти Росії», Суд виклав аналогічну позицію стосовно змісту «права на суд», зазначає, що виконання судового рішення має розглядатися як невід'ємна частина «судового процесу» для цілей статті 6. [11]

Суд знову повторює в справі «Імобільяре Саффі проти Італії», що ефективний доступ до суду включає право на те, щоб рішення суду було виконане без невинуватених затримок. [12]

У пілотному рішенні у справі Іванов проти України від 15 жовтня 2009 року Суд зобов'язав Україну протягом року запровадити на національному рівні ефективний засіб або комбінацію засобів захисту, здатних забезпечити адекватну і достатню компенсацію за невиконання або затягування з виконанням рішень судів. [13] При цьому, розгляд аналогічних справ проти України за невиконання рішень судів було призупинено судом до запровадження цього механізму. Проте державою так і не було прийнято відповідних заходів. Відтак у 2012 році Суд поновив розгляд цих справ. [14] У січні 2013 року суд оприлюднив рішення з приводу рекордної кількості справ проти України, а саме 206, щодо невиконання рішень українських судів. [15]

Наведений вище аналіз практики Європейського суду з прав людини підтверджує те, що одним з основних аспектів верховенства права є принцип юридичної певності, який, серед іншого, вимагає, щоб остаточні рішення судів обов'язково та вчасно виконувались, а також не могли бути поставлені під сумнів.

Розкриття змісту та суті принципів правової певності та верховенства права, дозволяє виділити такі принципи, як засадничі в здійсненні транснаціонального виконавчого процесу.

Водночас, критика Європейським судом з прав людини неможливості забезпечення Україною належних гарантій виконання судових рішень, а отже створення в правозастосовній практиці ситуації несумісної з принципом верховенства права, підтверджує актуальність даного питання та необхідність практичної реалізації принципу правової певності в діяльності судових органів та органів державної виконавчої служби, в тому числі і в транснаціональному виконавчому процесі.

Список використаних джерел:

1. Білоусов Ю. В. Виконавче провадження / Ю. В. Білоусов; Навч. посіб. — К.: Прецедент, 2005. — 192 с.
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, с. 141
3. Лист Вищого господарського суду України № 01-8/451 від 24.07.2008р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_451600-08
4. Європейська Конвенція про захист основоположних прав і свобод людини і громадянина від 04.11.1950 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004
5. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 № 2453-VI//Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 41-42, № 43, № 44-45, ст.529.
6. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Лучіано Россі проти Італії» від 15 лютого 2003 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60751>.
7. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Джасіунієне проти Литви» від 06 червня 2003р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-60975>
8. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Рябих проти Росії», від 24.07.2003 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу:
9. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Горнсбі проти Греції», від 19.03.1997 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу:
10. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Жовнер проти України» від 29. 06.2004 року. [Електронний ресурс] / Режим доступу:
11. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Бурдов проти Росії» від 7 липня 2002 року. [Електронний ресурс] / Режим доступу:
12. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Імобільяре Саффі проти Італії», від 28 липня 1999 р. [Електронний ресурс]/ Режим доступу:
13. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Іванов проти України» від 7 грудня 2006 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=974_201.

14. ЄСПЛ поновлює розгляд справ проти України за невиконання рішень судів [Електронний ресурс]: стаття Інформаційного агентства УНІАН від 01.03.2012 р. / Режим доступу: <http://eunews.unian.net/ukr/detail/196834>.
15. Україна програє у Євросуді 206 справ [Електронний ресурс]: новина інформаційного порталу «Голос України» від 17 січня 2013р. / Режим доступу: http://golosukraine.com/publication/politika/ukrayina/ukrayina-prograye-u-yevrosudi/#.UQoqXB2pD_M